

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КРАЙНЯК Людмила Костянтинівна

УДК 811.111'73(048)

**КОМПОЗИТИ З ПЕРШИМ ДІЄСЛІВНИМ КОМПОНЕНТОМ У СУЧАСНІЙ
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ –2001

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Омельченко Лариса Федорівна, кафедра практики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету, професор

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Полужин Михайло Михайлович, кафедра англійської філології Ужгородського національного університету, завідувач кафедри

кандидат філологічних наук,
доцент

Височинський Юрій Іванович, кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови, завідувач кафедри, декан факультету лінгвістики Національного технічного університету України “КПІ”

Провідна установа кафедра теорії та практики перекладу германських мов Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Кабінет Міністрів України, м. Київ

Захист відбудеться “10” січня 2002 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-150, вул. Червоноармійська, 73).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету.

Автореферат розісланий “7” грудня 2001 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. А. Калита

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертація присвячена аналізу процесів словотворення, визначенню механізмів словоскладання та парасинтезу в сучасній англійській мові на прикладі композитів з першим дієслівним компонентом. Серед інших розділів германістики словоскладання вирізняється значною кількістю досліджень продуктивних процесів утворення нових слів, зокрема в англійській мові (П.М.Карашук, О.Д.Мешков, Д.І.Квеселевич, Н. Marchand та ін.). Розвиток словоскладання простежується в напрямі збільшення діапазону реалізації його можливостей за рахунок розширення рамок нормативності та стандартності. Зростає роль комплексних способів породження інновацій, що свідчить про ускладнення когнітивних та ономасіологічних процесів (Ю.А.Зацний). В останні десятиріччя нові завдання та проблеми, а також шляхи їх вирішення привнесла когнітивна наука (В.В.Петров, В.І.Герасимов, В.З.Дем'янков, R.W.Langacker та ін.), під впливом якої особливо інтенсивно проходить становлення нової парадигми знань у розвитку словотворення (О.С.Кубрякова, М.М.Полюжин М.Н.Башкуєва, Н.В.Квартич та ін.).

Хоча композити з першим дієслівним компонентом в англійській мові вже були об'єктом дослідження мовознавців (Л.Ф.Омельченко, К.А.Левковська, W.Uhrstrom та ін.), проте системного аналізу цих одиниць не проводилось (окрім ґрунтовної праці У.Урстрема (1918 р.), присвяченій семасіологічному вивченню одиниць типу pickrocket, wrap-rascal та ін. в англійській мові).

Отже, актуальність теми дисертації визначається загальною спрямованістю сучасних досліджень української германістики з теоретичної та практичної лексикології та лексикографії на виявлення основних мовних та немовних чинників розвитку та функціонування лексичного складу англійської мови.

Актуальність теми зумовлена також необхідністю комплексного вивчення лінгвокогнітивних та семантичних особливостей одного із лексичних пластів: англійських композитів з першим дієслівним компонентом, який сприятиме розкриттю особливостей процесу семантизації складних слів, виявленню номінативно-дериваційних механізмів композитів шляхом семантико-когнітивного аналізу, що є актуальним для розвитку сучасної теорії функціонально-орієнтованої композитології та дериватології.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової проблематики, затвердженої радою Київського державного лінгвістичного університету (протокол № 5 від 27 січня 1997 року): “Типологія та функціонування мовних одиниць фонетичної, граматичної та лексичної систем сучасних германських та романських мов: когнітивний, комунікативний та прагматичний

аспекти”.

Метою дисертаційного дослідження є встановлення особливостей композитів з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові шляхом визначення їх формальних, семантико-когнітивних та функціональних властивостей.

Для успішного досягнення мети, поставленої нами у дисертаційному дослідженні, необхідно розв'язати такі **завдання**:

- виділити композити з першим дієслівним компонентом із системи віддієслівних номінативів в англійській мові;
- встановити діагностивні ознаки складних слів з першим дієслівним компонентом, з'ясувавши спосіб і шляхи їх утворення;
- проаналізувати характер семантичного наповнення композитів з першим дієслівним компонентом і на цьому ґрунті встановити особливості динаміки розвитку їх семантичної структури;
- виявити продуктивні типи композитів з першим дієслівним компонентом;
- встановити, на якому ступені деривації виникають складні та складнопохідні композити з першим дієслівним компонентом в англійській мові;
- з'ясувати аспекти внутрішньої валентності складних лексем з першим дієслівним компонентом і встановити особливості семантичного навантаження та потенційної здатності першого компонента структури, побудувавши та проаналізувавши словотвірні ряди (СР) з першим повторюваним дієслівним компонентом;
- виявити тенденції формування віддієслівних композитів, що утворилися на основі фразеологічних сполучень.

Об'єктом дослідження виступають композити з першим дієслівним компонентом (КПДК), які трактуються нами як лексичні одиниці, що складаються з дієслівної основи та залежного від неї члена, а **предметом** – когнітивні, структурні та семантичні особливості формування значення таких одиниць в англійській мові.

Матеріалом дослідження слугують дані різноманітних авторитетних лексикографічних джерел, із яких композити з першим дієслівним компонентом (1323 одиниці) були відібрані методом суцільної вибірки. Для детального аналізу структури й семантики композитів з першим дієслівним компонентом були використані такі словники: The Concise Oxford Dictionary of Current English (CODCE), Collins Cobuild English Dictionary (CCED), Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE), The Shorter English Dictionary on Historical Principles (SEDHP), R.Chapman (American Slang) (DAS), V.K. Myller (English-Russian Dictionary) (ERD), Webster's New International Dictionary of the English Language (WNID), Webster's School Dictionary (WSD), З.С.Трофимова (Словарь новых слов и значений в английском языке) (DNWM).

Дослідження вимагало комплексного застосування таких **методів**:

- аналітико-описового методу для з'ясування структурного й семантичного аспектів композитів з першим дієслівним компонентом;
- трансформаційного аналізу для встановлення можливих трансформів-етимонів віддієслівних композитів;
- аналізу за безпосередніми складниками для з'ясування словотвірної та дериваційної моделі складного слова з першим дієслівним компонентом;
- компонентного аналізу для встановлення семантичного об'єму досліджуваних одиниць;
- внутрішньовалентного аналізу для визначення комбінаторного потенціалу першого дієслівного ітеративного компонента досліджуваних композитів, а також при побудові СР;
- фреймовий аналіз з метою виявлення когнітивних механізмів формування семантики англійських композитів з першим дієслівним компонентом.

Окрім того, було застосовано принципи роботи генератора класів слів аплікативної породжувальної моделі для аналізу словотвірної структури складних та складнопохідних

одиниць з першим дієслівним компонентом.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше детально розглянуто питання особливостей формування структури та семантики композитних лексем з першим дієслівним компонентом крізь призму лінгвокогнітивного, структурного та семантичного аналізу, що сприятиме поглибленню рівня розробки концепції функціонально-орієнтованої композитології та дериватології. У дисертаційній праці вперше з'ясовано питання внутрішньої валентності композита з першим дієслівним компонентом, полівалентності першого ітеративного дієслівного компонента складних слів; встановлено, на яких тактах роботи генератора класів слів аплікативної породжувальної моделі утворюються досліджувані одиниці; розкрито механізми семантизації компонентів у композитах з першим дієслівним компонентом.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є внеском у подальший розвиток композитології, функціональної лексикології та семасіології сучасної англійської мови, оскільки дозволяє: а) глибше розкрити особливості номінативно-дериваційних процесів у системі словоскладання; б) з'ясувати не лише закономірності функціонування типових композитів з першим дієслівним компонентом у системі мови, але й новизну оказіональних утворень з першим дієслівним компонентом (композитоїдів); в) проаналізувати особливості процесу семантизації композитів з першим дієслівним компонентом як мікросистеми, яка є складовою частиною системи віддієслівних композитів; г) продемонструвати великий комбінаторний потенціал компонентів у процесі формування композитів; д) виявити семантичні зміни, які відбуваються при міграції композитних лексем з одної функціональної сфери в іншу.

Практична цінність дослідження зумовлюється можливістю використання його результатів при розробці теоретичних курсів з лексикології (розділи “Словотвір”, “Словоскладання”, “Розвиток лексичної системи”, “Лексикографія”), стилістики англійської мови (розділ “Стилістична диференціація сучасної англійської мови”), у курсі теорії та практики перекладу (розділ “Переклад складних “імперативних” номінативів”), у практиці вивчення англійської мови, а також при укладанні спеціалізованих словників і довідників.

Апробація роботи. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в тезах доповідей на п'ятій міжнародній конференції “Франція та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур” (Дніпропетровськ, 1998); міжнародній конференції “Вдосконалення навчального процесу у вищій школі” (Тернопіль, 1999); другій західно-регіональній науково-методичній конференції викладачів іноземних мов вищих навчальних закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах” (Тернопіль, 1999); міжнародній конференції “Іноземна філологія на межі тисячоліть” (Харків, 2000).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у чотирьох статтях, опублікованих у фахових виданнях, та в тезах на чотирьох конференціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку використаних словникових матеріалів, додатків у вигляді індексованого списку використаних композитів з першим дієслівним компонентом (Додаток А) та зведеної таблиці результатів аналізу композитів з першим дієслівним компонентом (Додаток В). Основний текст дисертації становить 159 сторінок, а загальний обсяг дисертації з додатками – 246 сторінок.

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, мета та зміст поставлених у дослідженні завдань, визначаються його об'єкт та предмет, визначаються методи дослідження, розкривається новизна, теоретичне значення, а також практична цінність результатів дослідження, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У першому розділі, “Теоретичні основи композитології сучасної англійської мови”, подано теоретичне підґрунтя, яке є основою для ідентифікації композитів з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові з визначенням їхнього статусу. Розглядаються

лінгвокогнітивні особливості актів словоскладання у сучасній англійській мові, визначається складне слово як об'єкт міждисциплінарного вивчення.

У другому розділі, “Особливості процесу семантизації композитів з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові”, визначаються способи та шляхи формування семантики такого типу складних слів. Проаналізовано динаміку розвитку семантичної структури та характер семантичного наповнення віддієслівних складних лексем та фразеоматичних одиниць. Зроблено акцент на питанні внутрішньої валентності складних лексем з першим дієслівним компонентом, проблемі статусу першого повторюваного дієслівного компоненту, його здатності до комбінаторики у складі композита.

У висновках узагальнено результати виконаного дослідження, окреслено шляхи та перспективи подальшого поглибленого вивчення даної проблеми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1. Теоретичні основи композитології сучасної англійської мови

З розвитком наукового знання відбувається не тільки збільшення суми знань, що накопичуються окремими науками, але також приріст системи та реорганізація структури взаємодії пізнавальних засобів. У нашому дослідженні ми базуємося, з одного боку, на традиційних підходах до словоскладання, а з іншого – на новітніх підходах, тобто на розширенні елементів здобутих знань про об'єкт дослідження. Хоча, на нашу думку, ніякий новий підхід не може цілком вирішити проблемні питання, та все ж спроможний привнести новий ракурс у з'ясування проблем. Це й було зроблено новою парадигмою знань – когнітивною лінгвістикою, яка торкається принципів сприйняття та осмислення людиною оточуючої дійсності через мову. Приваблює в цій науці й те, що вона намагається знайти пояснення найважливіших феноменів, пов'язаних з пізнавальною діяльністю людини і постійною участю у цьому процесі мови (О.С.Кубрякова).

Останнім часом простежуються такі основні напрямки в теорії композитології:

- синтаксичний, при якому вважається, що значення складного слова виводиться із синтаксичного аналізу відношень між його компонентами, а предметне значення слова є менш вагомим (В.Г.Адмоні, Н.Д.Арутюнова, М.Д.Степанова);
- лексикологічний, при якому складне слово розглядається як лексико-семантичний феномен (О.С. Ахманова, А.І.Смирницький, О.Д.Мешков, Г.Пауль, О.Єсперсен, Е.Крейзинга, О.С.Кубрякова);
- комунікативний, при якому композитні лексеми досліджуються крізь призму структурного, семантичного, стилістичного і функціонального аспектів (Д.І.Квеселевич, М.М.Полюжин, Л.Ф.Омельченко, І.А.Гонта);
- когнітивний, при якому вважається, що основна одиниця – похідне слово є мовною структурою представлення знань, а словотвірна модель розглядається як формула регулярного згортання у слова певних знань про об'єкти, процеси та ознаки (О.С.Кубрякова, М.Н.Башкуєва, Н.В.Квартіч, В.З.Дем'янков, Ю.Г.Панкрац, А.Е.Левицький, Л.Б.Овакімян, З.В.Семерикова).

Композити з першим дієслівним компонентом складають досить численну групу складних слів у словниковому складі сучасної англійської мови, вивчення яких практично не велось. За даними авторитетних лексикографічних джерел нами зафіксовано 1323 таких одиниці, в основі формування яких лежить 247 дієслівних основ. Композити з першим дієслівним компонентом представлені різноманітними моделями-зразками, що формуються довкола першого дієслівного компонента структури, який і є базисом усіх моделей віддієслівних композитів сучасної англійської мови.

Основними критеріями для виділення композитів з першим дієслівним компонентом в англійській мові є:

- семантична цілісність складного слова з першим дієслівним компонентом як окремої одиниці номінації;

- граматичне цілюоформлення, тобто відсутність у складників композитів з першим дієслівним компонентом морфологічних категорій, що притаманні їм як окремим самостійним одиницям номінації: *forget-me-not n (pl. Forget-me-nots n), touch-me-not-ishness n*;
- втрачений у складному слові синтаксичний зв'язок;
- графічне цілюоформлення складних слів з першим дієслівним компонентом, тобто написання через дефіс або разом: *touch-and-go n; picklock n; try-to-do-what-you-want*;
- частиномовна приналежність:

іменники 1180 одиниць (88,13%): *pickpocket n, touch-and-go n*;
 прикметники 111 одиниць (8,29%): *hit-or-miss a, make-believe a*;
 дієслова 19 одиниць (1,42%): *to cry-baby v, to jump-shoot v*;
 прислівники 7 одиниць (0,52%): *end-ways adv, light-mindedly adv*;

- продуктивність композитів з першим дієслівним компонентом, тобто участь, яку беруть такого типу одиниці у подальшому дериваційному процесі:

make-believe + er = make-believer n;
do-it-yourself + er + ism = do-it-yourselferism n;

- характер структурних відношень конститuentів та розташування опорного компонента:

- рівноправний зв'язок опорних компонентів: *smash-and-grab n, wait-and-see n, cash-and-carry n*;
- нерівноправний зв'язок компонентів: *do-nothing n, picklock n, know-how n*.

Процес словотворення композитів з першим дієслівним компонентом полягає у перетворенні синтаксичних комплексів у складне слово, тобто у складні іменники, прикметники та прислівники. Семантичний синтез є однією з необхідних умов утворення складної лексеми, в тому числі композита з першим дієслівним компонентом. Це є той фактор, що дає поштовх до перетворення синтаксичних одиниць, внаслідок чого втрачаються їхні синтаксичні ознаки і складне слово набуває статусу одиниці лексичної системи мови.

В основі формування значень складних слів лежить явище аналогії. При аналогічному типі формування значень складних слів з першим дієслівним компонентом їхня модель заповнюється різними компонентами. Наприклад: *forget-me-not :: touch-me-not, pickpocket :: pickpurse, pickpurse :: cutpurse, cutpurse :: cutthroat, turnspit :: turnbroach :: turnwheel, kill-buck :: kill-cow :: kill-calf*.

Процес інтеграції першої дієслівної основи з іншими структурними компонентами може відбуватися у сполученні з таким способом словотворення як суфіксація. Утворені у результаті цього складнофіксальні композити з першим дієслівним компонентом, у яких суфікс додається до складної основи. Порівнюючи власне складні та складнопохідні лексеми, слід зазначити, що композити складаються не менше як з двох компонентів (проста лексична основа + проста лексична основа), тоді як складнопохідні слова мають у своєму складі лише один складний компонент та обов'язковий дериваційний суфікс (складна лексична основа + дериваційний суфікс).

При вивченні семантики і словотвірної структури композитів з першим дієслівним компонентом було використано *аналіз за безпосередніми складниками*, що дозволило встановити **словотвірну модель слова**, яка включає два безпосередніх складники та відображає відносини між основою і категоріальним формантом складнопохідної лексеми. Наприклад: *pickpocketry = pickpocket + ry; know-nothingism = know-nothing + ism*.

Для аналізу словотвірного потенціалу композитів з першим дієслівним компонентом використовуємо аплікативну породжувальну модель (АПМ), створену С.К.Шаумяном і П.А.Соболевою, зокрема демонструємо, на яких тактах роботи генератора класів слів цієї моделі породжуються в англійській мові такого типу композити.

Для цього використаємо такі символи АПМ:

N – іменник

V – дієслово

символи класів слів

A – прикметник

R1 – релятор дієслова
 R2 – релятор іменника
 R3 – релятор прикметника

релятори класів слів

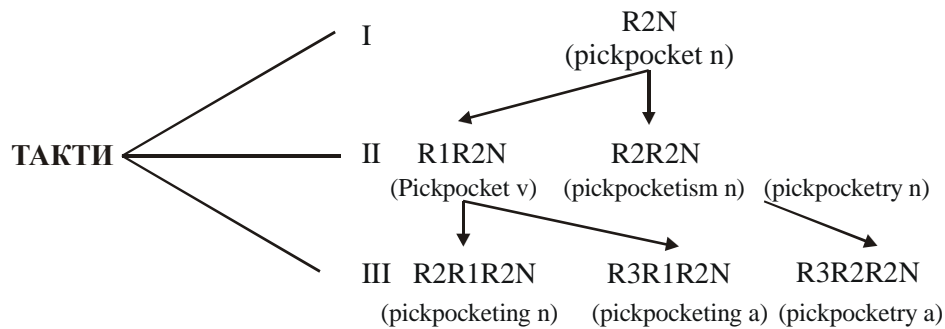

Рис. 1. Залежність словотвірної структури складних слів з першим дієслівним компонентом та їхніх похідних від тактів роботи генератора класів слів

Інтерпретуємо формули класів слів типу: R2N – іменник-комполит, який відповідає структурним моделям словоскладання V + N (pickpocket *n*), V + Adv, V+Prep (belly-up *n*; work-in *n*), V + V (make-do, make-believe *n*); R1R2N – дієслово-комполит (pickpocket *v*; make-believe *v*); R2R2N – (pickpocketism *n*, pickpocketry *n*); R3R2R2N – (pickpocketry *a*); R2R1R2N – інтерпретується як герундій чи віддієслівний іменник (pickpocketing *n*); R3R1R2N – інтерпретується як віддієслівний прикметник (pickpocketing *a*).

Складні іменники утворюються на I такті роботи генератора слів, тобто є словами першого ступеня похідності; дієслова-комполити, складнопохідні іменники та прикметники (слова другого ступеня похідності) – на II такті; складні дієслова з релятором іменника чи прикметника (слова третього ступеня похідності) – на III такті роботи генератора слів, а кількість реляторів класів слів вказує на ступінь похідності слів цього лексичного пласта (рис.1).

Аналіз семантики композитів з першим дієслівним компонентом показує, що такого типу композити є неоднорідною групою слів. Як відомо, співвідношення складних слів та словосполучень є поширеним у системі словоскладання, тому, використовуючи *трансформаційний метод*, встановлюємо деякі трансформи (синтаксичні конструкції) досліджуваних композитів у сучасній англійській мові.

Згідно трансформацій на синтаксичному рівні композити з першим дієслівним компонентом можуть поділятися на три групи.

До першої групи належать складні лексеми, у яких порядок розташування компонентів у словах відповідає порядку слів у відповідних синтагмах-трансформах:

Killjoy n – somebody who kills the joy; сумна людина, песиміст, той, чії дії та зауваження заважають іншим;

Pickpocket n – somebody who picks pockets; кишеньковий злодій;

Pick-me-up n – something that picks somebody up; збудливий напій чи їжа;

Spitfire n – somebody who spits fire; злючка; дратівлива людина.

Семантичний аспект слів цієї групи: діяч (*nomina agentis*, чи *nomina instrumentalis*) виконує дію, виражену першим компонентом, і спрямовану на об'єкт, виражений другим компонентом.

До другої групи належать такі композити з першим дієслівним компонентом:

Blowtorch n – torch to blow; літак-винищувач;

Spitbox n – box to spit; плювачка.

Семантичний аспект слів цієї групи: складне слово означає об'єкт, виражений другим компонентом структури, та його призначення, виражене першим компонентом структури.

До третьої групи належать композити з дещо іншим типом трансформації на синтаксичному рівні:

Dreambox n – dreaming box; голова;

Slipstick n – slipping stick; логарифмічна лінійка;

Spark-plug n – sparking plug; член групи, який веде за собою інших;

Scattergun n – gun which scatters; 1. Дробовик 2. Мушкет 3. Кулемет 4. Пістолет-кулемет;

Snort-pipe n – pipe which snorts; вихлопна труба автомобіля чи мотоцикла;

Scatterbrain, crackbrain n – scattering brain, cracking brain; дурень; тупий, обмежений;

Chatterbox n – chattering box; базіка, базікало.

Семантичний аспект одиниць цієї групи: об'єкт, позначений значенням другого компонента, визначається ознакою, вираженою першим компонентом. Метафоризованим є залежний член конструкції (дієслово), але метафоризуватися може й другий компонент:

Squeeze-box n – box which is squeezed; акордеон;

Spit-box n – box to spit; плювачка.

Існують й такі складні лексеми з першим дієслівним компонентом, які є повністю метафоризованими, тобто містять у своєму складі метафоризований базис та метафоризовану ознаку. Наприклад:

Seam-squirrels n – squirrels which seam; воші;

Chatterbox n – box which chatters; 1. Кулемет 2. Протиповітряний кулемет 3. Система зв'язку та радіосповіщення.

Композити з першим дієслівним компонентом представляють собою тематично різнобічну групу слів, яка включає 3 основних зони:

“**Людина**” 547 одиниць (41,35%): *follow-the-sea n – рибалка, scatter-brain n – легковажна людина, tosspot n – п'яниця;*

“**Середовище**” 197 одиниць (14,89%): флора: *forget-me-not n – незабудка, wake-robin n – отруйна рослина*, фауна: *catchfly n – пташка, що ловить у повітрі мух;*

“**Професійно-побутова сфера**” 579 одиниць (43,76%): юриспруденція: *break-and-enter n – злам та проникнення з метою пограбування*; аграрна сфера: *cut-and-cover v – орати відвальним способом*; побутова: *go-devil n – скребок для чищення димоходу, blowlamp n – паяльна лампа.*

Розділ 2. Особливості процесу семантизації композитів з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові

Перший компонент структури, на основі якого формуються всі композити з першим дієслівним компонентом, у трансформах може бути представлений особовою формою дієслова, інфінітивом відповідного дієслова, дієсловом в імперативі, віддієслівним іменником чи прикметником.

Дієслова, що беруть участь у становленні структури та семантики досліджуваних композитів, походять:

· з давньоанглійської мови: Пор. *cross* from Old English from Latin *crux* з внутрішньою валентністю 218 сполучень; *crank* from Old English *cranc* з внутрішньою валентністю 19 сполучень;

- з середньоанглійської мови: Пор.: *cut* from Middle English *cutten* з внутрішньою валентністю 57 сполучень; *kick* from Middle English *kiken* з внутрішньою валентністю 13 сполучень;
- з давньофранцузької мови: Пор.: *carry* from Old North French *carier*, from Latin *carrus* з внутрішньою валентністю 10 сполучень; *catch* from Old North French *cachier*, from Latin *captare*, *capere* з внутрішньою валентністю 31 сполучення.

Походження дієслів фактично не впливає на ступінь їх внутрішньовалентної потенції. Загалом дієслівний компонент може давати до 218 похідних (наприклад, словотвірні ряди з дієсловом *cross*). Дієслова, які стали базовими у структурі композитів з першим дієслівним компонентом, ми віднесли до 15 лексико-семантичних груп (ЛСГ): дієслова екзистенційного стану, дієслова, що позначають фазовість дії, дієслова руху, дієслова комунікативної діяльності, дієслова інтелектуальної діяльності, дієслова виробничої діяльності, дієслова, які означають волевиявлення, дієслова на позначення емоційного стану, фізіологічних процесів, фізичних процесів, локативності, посесивності, насилля, кваліфікативно-квантитативної характеристики; дієслова, які позначають відпочинок.

У межах одного словотвірного ряду дієслово може використати лише певну частину своїх лексико-семантичних варіантів.

Здатність дієслова утворювати кілька віддієслівних композитів залежить не тільки від його потенційної здатності до комбінаторики з вихідними одиницями (іменниками, прислівниками та ін.), а й від семантичного об'єму самого дієслова. Композити з першим дієслівним компонентом можуть мати від 1 значення до 5. Вони є цікавими з погляду внутрішньої валентності, тобто особливостей взаємозчеплення компонентів у структурі композитів. У праці розглядається внутрішня семантична та формально-граматична валентність.

Назви предметів та реалій оточуючого світу, виражених композитами з першим дієслівним компонентом, представлені у вигляді фреймів, слоти яких показують основні ознаки у таких групах лексики: назви тварин, рослин, найменування явищ неживої природи, та відтворюють різні види діяльності людини: професійну, злочинну, цілительську, побутову тощо.

Семантико-когнітивний аналіз композитів з першим дієслівним компонентом в англійській мові дозволив отримати інформацію про людину та її діяльність з пізнання природи, що зафіксовано у відповідних когнітивно-ономасіологічних моделях.

У результаті проведеного когнітивно-ономасіологічного аналізу композитів з першим дієслівним компонентом нами встановлені **зона базиса** (базиси повнозначних складних слів, які включають такі лексичні класи: людина (заняття людей, прізвиська людей, риси характеру, зовнішність); назви рослин (рослина, частини рослин, овочі, фрукти, вплив рослин, зовнішні ознаки, звичаї та обряди, пов'язані з назвами рослин); тварини (птахи, риби, комахи, домашні тварини); явища неживої природи (деталі одягу, їжа, напої, стихійні явища, знаряддя праці, ігри, танці) та **ознакова зона** (ознаки, що виражають відношення належності до предмета, пов'язані з особою чи істотою; ознаки зовнішнього вигляду (форма, розмір, колір, особливості будови, час функціонування); ознаки з позначенням місця та поширення; оцінні ознаки (загальнооцінні та частково оцінні); емоційно-експресивні ознаки (особа, яка дає оцінку, об'єкт оцінки, власне оцінка отримувача інформації); ознаки попередження (про негативне й небезпечне).

Сфера діяльності людини, представлена композитами з першим дієслівним компонентом, поділяється на: види занять людини, пов'язані з функціями, що виконує людина; і прізвиська, які отримали люди під час професійної діяльності. У цьому випадку ми виділяємо такі категорії: злочинці (*criminals*), прислуга (*servants*), торговці (*tradesmen*), функціонери (*functionaries*).

Для позначення злочинної діяльності використовуються композити з першим дієслівним компонентом, які умовно можна розділити на дві підгрупи: 1) злочини, пов'язані з грішми: *pickpocket n*, *pickpurse n*; *cutpurse n*, *tear-placket n* (*the placket being a woman's pocket*), *buz-bloke n – thief, who picks pockets while engaging his victim in conversation, i.e. while buzzing*

to him, catchclock n;

2) злочини, для виконання яких використовуються різні знаряддя та засоби:

picklock n – burglar who opens a door picking a lock; draw-latch n – robber of houses the doors of which are only fastened with latches.

Об'єкт впливу (pocket, purse, placket, clock, lock)

хто робить(агенс)

(thief, burglar, robber)

за допомогою чого

(conversation, opening the door,
by picking the lock)

CRIMINALS

над ким (чим)

виконується дія

(людина, будинки,
квартири)

результат

(пограбування)

коли робить

(у певний час)

чому робить

(з метою пограбування)

Рис. 2. Фрейм “кримінальна діяльність”

Важливим в аналізі слів цієї підгрупи (рис.2) є сфера діяльності людини, предмет діяльності, об'єкт діяльності та ступінь складності злочину. У назвах кримінальних осіб вербалізується максимальний об'єм інформації.

Назви рослин, позначені композитами з першим дієслівним компонентом в англійській мові, можуть бути описані у фреймі, слоти якого поділяються на:

Слот 1: ознаки зовнішнього вигляду + Слот 2: оцінні ознаки (фізичні якості, функціональне призначення, зовнішній вплив (структура рослини, негативний вплив на оточуюче середовище) + **Слот 3: локативи.**

1. Внутрішній ефект рослини, частини рослини, овочів, фруктів. Дуже важливим є той ефект, який дають рослини, тобто як лікувальний (корисний), так і отруйний (негативний). З цього приводу найбільша ефективність у застосуванні рослин виражена у таких назвах:

Stop-blood, *Achillea Millefolium n – деревій звичайний (кровавник)*, названа так тому, що сік цієї рослини зупиняє кровотечу. Широко застосовується засіб з гірким ароматом як в'яжучий, кровозупинний, холеретичний та протизапальний.

Tame-poison, *Synanchium Vincetoxicum n – ластовник (ластовень, бородач)*, рослина, корені якої застосовуються як антидот до отрути. Кореневище містить отруйний глікозид вінцетоксин. Свіжий корінь має сильний, неприємний запах. На смак спочатку солодкий, а потім дуже гіркий. Отруйний.

Scare-devil, *Huregicum n – звіробій прорізник*. Назва пов'язана із давньою латинською назвою звіробоя “втеча диявола”. У цьому слові оцінні ознаки (функціональне призначення) виражаються у тому, щоб вигнати, позбутися нечистої сили.

2. Зовнішній вигляд рослин (ріст, розмір, тощо).

Tear-thumb, *Poligonum n – так називають рослини родини гречкових*. Квіти білуваті або рожево-червоні знаходяться в пазухах дрібних листків, що нагадує поранений палець.

Функціональне призначення цих рослин у розсмоктуванні підшкірних синців, при внутрішніх

кровотечах як кровоспинного засобу.

Catch-rogue, *Gallium Aparine* n – “зловити злодія”, діалектна назва підмаренника чіпкого. Назва походить від форми плоду. Плід підмаренника чіпкого сухий, кулькоподібний, розкривається двома частинами, покритий гачкоподібними вигнутими шипами. Все, що вступає у контакт з плодом, там на ньому й залишається.

Слот 4: ознаки попередження про небезпечні якості.

Про негативний, неприємний, небезпечний вплив рослин свідчать такі їх назви. Наприклад:

Kill-lamb n – американська назва Андромеди, яка є отруйною для овець.

Makebate, *Poletonium coeruleum* n – синюха голуба, наукова латинська назва роду походить від слова “війна”. Згідно з легендою рослина стала причиною війни. У давнину вручення букета синюхи означало оголошення війни. А якщо ця рослина була покладена у ліжко молодого подружжя, це спричиняло сварку.

Слот 5: звичаї та обряди, пов'язані з назвами рослин.

Існують назви рослин, які беруть свій початок від старовинних обрядів та звичаїв.

Наприклад:

Picktooth n – звернення до рослини родини парасолькових *Ammi Visnaga*, *Toothpick Bishopweed*; так названа через використання сухого стебла, яке нагадувало зубочистку. Ця рослина давно відома при шкірних захворюваннях.

Pick-folly, *Cardamine pratensis* n. Діти, зриваючи листочки цієї рослини, повторюють слова “*Rich-man, poor-man, beggar-man, thief*”. Останній листок начебто віщує майбутнє.

У фреймі, який відображає якості та характеристики тварин, на нашу думку, можна виділити такі слоти:

Слот 1: ознаки зовнішнього вигляду + Слот 5: розмір.

Назви птахів часто беруть початок з особливостей руху певної частини їхнього тіла. Так, важливими є кілька елементів тіла, з якими пов'язані назви птахів: хвіст (tail), крило (wing).

Наприклад:

Swish-tail n – *pheasant*. Птиця розмахує хвостом у повітрі. Фазани-самці мають яскраве забарвлення та довгий хвіст.

Shuffle-wing n – *hedge-sparrow*, *Accentor modularis*, співочий птах, птах, у якого наче “бринять” крила.

Слот 2: засоби існування + Слот 3: оцінні ознаки (функціональне призначення) + Слот 4: локативи.

У назвах тварин їхня діяльність та функції виражені першою частиною (дієсловом) складного слова, яка направлена на об'єкт, виражений другою частиною складного слова й показує конкретні засоби для існування та проживання. Наприклад:

Suck-blood n – *dial.*, *leech* п'явка, кровопивця. П'явки-кровопивці мають слинні залози й виділяють гирудин, який запобігає згортанню крові. Медична п'явка використовується у медицині.

Suck-egg n – *dial.*, *sucor* зозуля. Птах, який підкидає свої яйця у гнізда інших птахів.

Птах-паразит удається до різних хитрувань. Перше – це його вигляд. І забарвленням, і розмірами, і навіть манерою літати зозуля схожа на яструба-перепелятника. Помітивши силует начебто “хижака”, звичайна пташина змушена залишити, а значить, виказати своє гніздо. Зозуля мигцем оглядає його і визначає, свіжі чи насиджені яйця лежать у ньому. Якщо яйця свіжі, вона викидає одне і натомість кладе своє.

Існують назви птахів, позначені композитами з першим дієслівним компонентом, які акумулюють у собі принцип, шлях (яким чином) добування їжі. Наприклад:

Pick-tree, *pick-a-tree* n – великий зелений дятел. Той, що постійно довбе (клює) дерево, оскільки це його спосіб життя. Дятел-сокоїд продовблює клювом дупло у дереві, щоб добувати сік. Звичайний дятел робить дупло для того, щоб запасати жолуді та ягоди на зиму. У дятла долотоподібний клюв, міцний череп та сильні мускули шиї, що дозволяє йому довбати деревину, добуваючи комах, які її пошкоджують.

Turnstone *n* – пташки, розміром до 30 см, розповсюджені на великій території. Вони добувають ракоподібних та інших морських тваринок, вертячись навколо камінця. *Any of various widely distributed migratory shorebirds resembling the related plovers and sand pipers.* Можна виділити назви, які тварини (птахи) отримали через певні функціональні особливості. Наприклад:

Scarecrow *n* – *alleged name of the Black Tern and of the Hooded Crow.* Можлива назва Чорної крячки – птаха сім'ї чайок. Отримала назву через довгий моторошний крик, який лякав і насторожував. Звідси, **scarecrow** *n* чучело, городній пугач.

Птахи спілкуються за допомогою своїх, притаманних їм засобів – звуків, рухів, поз. Особливості голосу – один із показників спорідненості одного виду з іншим. Існує система сигналізації, яка допомагає птахам спілкуватися між собою. Деякі види птахів можуть використовувати як сигнали сотні різних звуків. Їх можна умовно поділити на дві групи – закличні й захисні.

Таким чином, когнітивне моделювання за допомогою фреймової теорії дозволило поглибити уявлення про значення композитів з першим дієслівним компонентом, а також частково показати когнітивні механізми формування семантики таких одиниць у сучасній англійській мові.

Композити з першим дієслівним компонентом, які виникли на основі фразеологічних одиниць, є результатом взаємодії лексем і фразеологічних сполучень, між якими існує тісний зв'язок та кореляція. Фразеологізми та лексеми, взаємодіючи, породжують нові мовні одиниці зі статусом відфрази і є яскравим прикладом діалектичної взаємодії форми та змісту, економії та експресивності форм. Семантичний аналіз одиниць такого типу ми починаємо лише на етапі безпосереднього переходу від фразеологічних словосполучень, фразеологічне значення яких не підлягає трансформаційному аналізу, до одиниць лексичного рівня, які володіють цільною ідіоматичною номінацією.

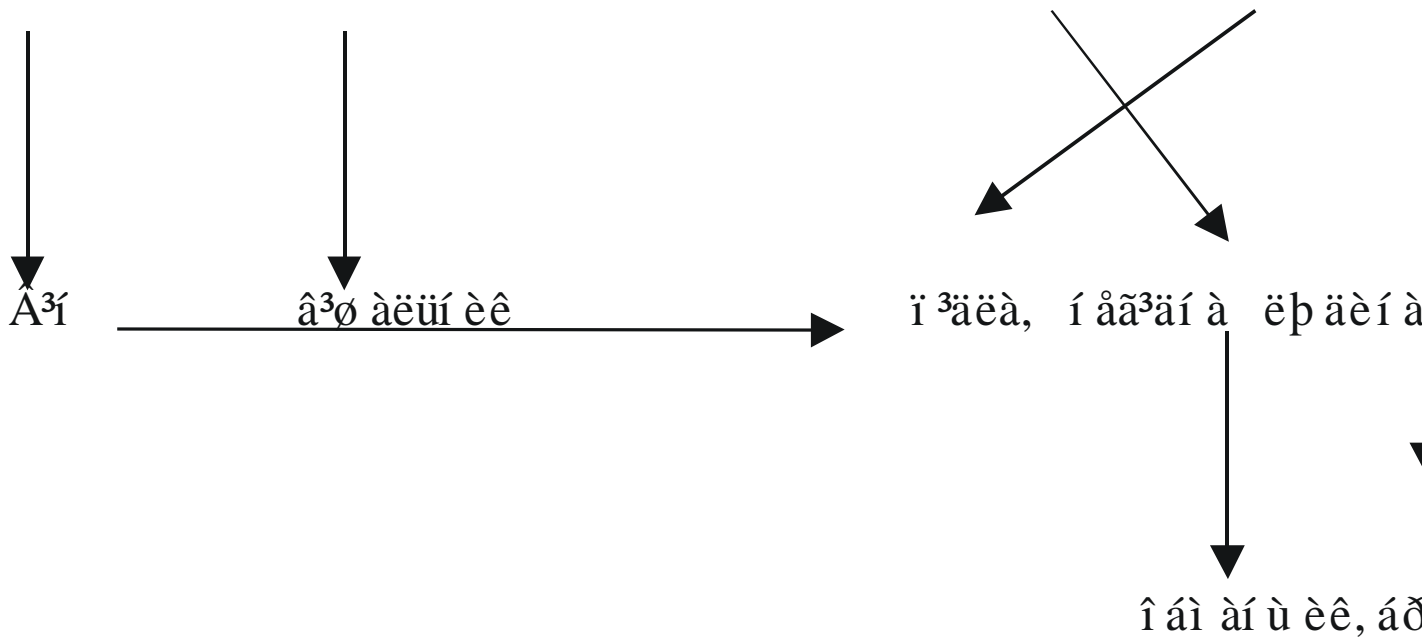
Наприклад: **Skinflint** *n* – *a person so niggardly that he would skin a flint to save or gain something. The simple skin occurs in the same sense (cf. The provincial saying: "to skin a flea, and bleed a cabbage").*

To skin a flint – бути скнарою ® **skinflint** *n* – скнара

Наприклад: **Hang-dog** *n* **1.** 1) підла, ненависна людина, повішаний; **2.** 1) в грам.знач.прикм. - низький, підлий; 2) винуватий, присоромлений (про вигляд).

“Вішати собак” (обманювати, поводити себе негідно, підло)

Ò é, ðò î “â³ø à° ñî áàé”, ò î áò î î î âî äèò ü ñååå í äã³äí î, î³äëî, î àì à

З наведеного вище прикладу ми бачимо, що основою для утворення відфраземного композита з першим дієслівним компонентом у даному випадку служить уже готова фраза з переносним значенням, а відправною точкою твірного слова при цьому є основна частина висловлення. Колись, “визискуючи” або “нешадно б'ючи кого-небудь”, здирали (стягували) три шкури (сім шкур, десяту шкуру).

Походження цього фразеологізму вдало пояснює В.Д.Ужченко. Бувало, що й на собак “вішали собак”. У Німеччині та Голандії XV – XVII ст. людину вішали разом із вовками, навіть зі свинею. Коли вовків поменшало, то їх замінили собаками. Ця форма покарання вважалася особливо ганебною. Саме так у 1642 році загинув один злодій, повішаний за ноги між двома собаками, “які зрештою його й загризли”. Ю.Крижанівський припускає, що звичай вішати собак міг бути і в Польщі, бо в польській мові є зворот “собак на кому вішати”, тобто “обмовляти когось”. Проте справжні собаки, продовжує цю думку В.Д.Ужченко, мабуть, до вішальників не мають ніякого відношення: собаки тут – “собачки”, як в українській мові називають насіння череди. Вони дійсно можуть вчепитися в одяг, як собаки зубами. Якщо зважити, що раніше вішали цих собак на того, хто заслуговував насмішки, то собаки-тварини майже повністю будуть “реабілітовані”.

Без аналізу змісту затемнених меншою чи більшою мірою фразеоматичних одиниць, без певного тлумачення їх історичного підґрунтя, розкрити їх зміст надзвичайно важко.

Унікальність фразеологічних одиниць у тому, що в них максимально досягається глибина номінації, смислове злиття компонентів.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження виконано в межах концепції функціонально-орієнтованої композитології, що передбачає комплексне дослідження складних слів, у тому числі композитів з першим дієслівним компонентом, крізь призму лінгвокогнітивного, структурного та семантичного аналізу.

Композити з першим дієслівним компонентом трактуються нами як поліфункціональні узуальні або okazіональні лексичні одиниці, які складаються з дієслівної основи та залежного від неї члена. Семантичний синтез є фактором, який спричиняє вихід із синтаксичних одиниць, внаслідок чого втрачаються їхні синтаксичні ознаки та властивості й складне слово набуває статусу одиниці лексичної системи мови.

Перший компонент структури композитів в англійській мові, на основі якого формуються складні слова, може бути представлений дієсловом в імперативі, особовою формою дієслова, інфінітивом відповідного дієслова, віддієслівним іменником або прикметником.

Можливість дієслова стати основою для формування композитів з першим дієслівним компонентом закладена в його потенційній здатності до комбінаторики, а його семантична ємність доводить високу внутрішню валентність такого типу одиниць.

У сучасній англійській мові складні іменники з першим дієслівним компонентом утворюються на I такті роботи генератора класів слів, тобто є словами першого ступеня похідності; дієслова-композити, складнопохідні іменники та прикметники (слова другого ступеня похідності) – на II такті; складні дієслова з релятором іменника чи прикметника (слова третього ступеня похідності) – на III такті роботи генератора класів слів.

Назви предметів та реалій оточуючого світу, що є композитами з першим дієслівним компонентом, представлено у вигляді фреймів, слоти яких виражають основні ознаки в деяких групах лексики (назви тварин, рослин, найменування явищ неживої природи) та відтворюють різні види діяльності людини (професійну, злочинну, цілительську, побутову).

Це й зафіксовано у відповідних когнітивно-ономасіологічних моделях.

У результаті когнітивно-ономасіологічного аналізу композитів з першим дієслівним компонентом нами встановлено **зону базиса** та **ознакову зону**.

Між композитами з першим дієслівним компонентом, що виникли на основі фразеологізмів, і фразеологічними сполученнями існує тісний зв'язок та кореляція. Фразеологізми та лексеми, взаємодіючи, породжують нові мовні одиниці зі статусом відфраземи, які є одним із терміналів фреймової моделі композитів з першим дієслівним компонентом.

З погляду частиномовної приналежності композити з першим дієслівним компонентом можуть бути: складними іменниками 1180 одиниць (88,13%), складними прикметниками 111 одиниць (8,29%), складними дієсловами 7 одиниць (0,52%), а також атрибутивними утвореннями 22 одиниці (1,64%).

Потенційна здатність композитів з першим дієслівним компонентом реалізувати пейоративну оцінку та висока іронічна експресивна тональність, велика сила психологічного впливу є характерними семантико-функціональними рисами всіх віддієслівних композитів у сучасній англійській мові.

Системно-структурний підхід до вивчення композитів з першим дієслівним компонентом дозволив визначити специфічні системні та структурні особливості такого типу одиниць у словниковому складі англійської мови. У праці виявлено словотвірні закономірності, що ведуть до утворення композитів з першим дієслівним компонентом, визначено місце цих одиниць у системі віддієслівних складних номінативів та загальній системі композитів англійської мови.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях автора.

1. Структурно-генетична характеристика продуктивних типів моделі “імперативних” композитів в англійській мові // Вісник Дніпропетровського ун-ту. Серія “Мовознавство”. – Дніпропетровськ, 1998. – Вип. 3. – С. 32-36.
2. Функціонально-стилістичні аспекти і емоційно-оціночний компонент “імперативних” композитів в англійській мові // Іноземномовний текст за фахом. – Львів: Вид-во “Світ”, 1998. – С. 257-263.
3. Внутрішня валентність “імперативних” композитів у сучасній англійській мові // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки (Романо-германська філологія). – Луцьк, 1999. – Вип. 3. – 1999. – С. 106-109.
4. Лінгвокогнітивні особливості актів словоскладання в сучасній англійській мові (на прикладі категорії “імперативних” композитів) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного ун-ту ім. В.Гнатюка. Серія “Мовознавство”. – Тернопіль, 2000. – Вип. 1. – С. 118-124.
5. Образовательная и структурно-синтаксическая характеристика “императивных” композит // Франция та Україна, науково-практичний досвід у контексті діалогу національних культур. Матеріали 5 міжнародної конференції 19-21 травня 1998 року. – Дніпропетровськ: Арт-Прес, 1998. – Т. 2, ч. 1. – С. 32-36.
6. Внутрішньовалентний потенціал першого вербального компоненту в архітектоніці “імперативних” композитів сучасної англійської мови // Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах. Матеріали другої західно-регіональної науково- методичної конференції викладачів іноземних мов. – Тернопіль, 1999. – С. 95-98.
7. Лінгвокогнітивний компонент змісту навчання у вищій школі // Вдосконалення навчального процесу у вищій школі. Матеріали міжнародної конференції 26-27 квітня 1999 року. – Тернопіль: ТАНГ ІМБМ. – С. 122-125.
8. Когнітивні особливості репрезентації моделі “імперативних” композитів у сучасній англійській мові // Іноземна філологія на межі тисячоліть. Тези доповідей міжнародної наукової конференції, присвяченій 70-річчю факультету іноземних мов ХНУ. – Харків: Константа, 2000. – С. 138-140.

АНОТАЦІЯ

Крайняк Л.К. Композити з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові: семантико-когнітивний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2001. Дисертація виконана в межах функціонально-орієнтованої композитології і присвячена комплексному вивченню лінгвокогнітивних, структурних та семантичних особливостей композитів з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові. У праці проаналізовано основні структурні моделі композитів з першим дієслівним компонентом, подано диференційні ознаки складних та складнопохідних композитів з першим дієслівним компонентом. Доведено, що досліджувані одиниці утворюються на I, II та III тактах роботи генератора класів слів аплікативної породжувальної моделі (АПМ). Проаналізовано аспекти внутрішньої валентності композитів з першим дієслівним компонентом. Виділено основні типи складних слів з першим дієслівним компонентом, виходячи зі ступеня їх мотивованості. Розглянуто композити з першим дієслівним компонентом, що утворилися на основі фразеологічних одиниць.

Ключові слова: композит, внутрішня валентність, мотивація, модель, складнопохідне слово, генератор класів слів, аплікативна породжувальна модель.

АННОТАЦИЯ

Крайняк Л.К. Композиты с первым глагольным компонентом в современном

английском языке: семантико-когнитивный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет, Киев, 2001.

Диссертация выполнена в рамках функционально-ориентированной композитологии и посвящена комплексному изучению лингвокогнитивных, структурных и семантических особенностей композитов с первым глагольным компонентом в современном английском языке.

В работе композиты с первым глагольным компонентом определяются как полифункциональные узуальные или окказиональные единицы, которые состоят из глагольной основы и зависимого от нее члена. Исследуемые единицы рассматриваются как объект междисциплинарного изучения. Проанализированы и идентифицированы 7 структурных моделей композитов с первым глагольным компонентом: V+N, V+V, V+(x)+V x=and,or, V+Prep, V+D, V+A, V+Pron+not.

Первый компонент структуры композитов, на основе которого формируются все отглагольные композиты, может быть представлен личной формой глагола, инфинитивом соответствующего глагола, глаголом в императиве, отглагольным существительным или прилагательным.

Процесс интеграции первой глагольной основы с другими структурными компонентами может осуществляться в сочетании с таким способом словообразования как суффиксация. Образованные в результате этого сложноаффиксальные композиты с первым глагольным компонентом – сложнопроизводные или парасинтетические единицы, у которых аффиксы добавляются к сложной основе. В работе определены дифференциальные признаки сложных и сложнопроизводных композитов с первым глагольным компонентом. Сложные слова отличаются от сложнопроизводных тем, что имеют в своем составе не менее двух компонентов-коррелятов, а также факультативный деривационный суффикс, тогда как сложнопроизводные слова имеют в своем составе только один полноценный компонент и обязательный деривационный суффикс.

Анализ деривационного потенциала композитов с первым глагольным компонентом на основе использования элементов аппликативной порождающей модели показывает, что в современном английском языке сложные имена существительные образуются на I такте работы генератора классов слов, т.е. являются словами первой ступени производности; глаголы-композиты, сложнопроизводные имена существительные и прилагательные (слова второй ступени производности) – на II такте; сложные глаголы с релятором имени существительного или прилагательного (слова третьей ступени производности) – на III такте работы генератора классов слов.

Композиты с первым глагольным компонентом – 1323 единицы (100%), образуют три основные зоны: “Человек” – 547 единиц (41,35%); “Среда” – 197 единиц (14,89%); “Профессионально-бытовая сфера” – 579 единиц (43,76%).

Семантико-когнитивный анализ композитов с первым глагольным компонентом в английском языке дал возможность получить информацию о человеке и различных видах его познавательной деятельности, что зафиксировано в соответствующих когнитивно-ономасиологических моделях.

В работе исследованы аспекты внутренней валентности композитов с первым глагольным компонентом.

Рассмотрены композиты с первым глагольным компонентом, которые образовались на основе фразеологических единиц.

Ключевые слова: композит, внутренняя валентность, мотивация, модель, сложнопроизводное слово, генератор классов слов, аппликативная порождающая модель.

RESUME

Kraynyak L.K. Compounds with the First Verbal Component in Modern English: Semantic and Cognitive Aspects. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology by Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2001.

The thesis deals with the principles of functionally-oriented word-composition theory and focuses on the complex investigation of cognitive, structural and semantic peculiarities of English compounds with the first verbal component. In the course of analysis the main structural patterns of compounds with the first verbal component, the main peculiarities of compounds and derived words are identified. Compounds of this type as well as their derivatives are proved to be formed at the 1st, 2nd or 3rd tacts of the word class generator of Applicative Generative Model (AGM). The aspects of inner valency of compounds were under analysis. Types of compounds with the first verbal component are distinguished according to the degree of their motivation. The research highlights the peculiarities of compounds that have been formed on the basis of phraseological units.

Key words: compound word, inner valency, motivation, pattern, derived word, word class generator, Applicative Generative Model.